

УДК 1(091)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.37.17>

ШЛЮБ: ЮРИДИЧНИЙ, СОЦІАЛЬНИЙ ТА РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТИ

Богдан Шумчук

*Український гуманітарний інститут,
гуманітарний факультет, кафедра філософії, теології та історії церкви
вул. Інститутська, 14, 08292, м. Буча, Київська область, Україна*

У статті досліджено питання шлюбу та визначено основний зміст поняття. Представлено процес укладання шлюбу в трьох аспектах: шлюб як договір з його юридичним та правовим направленням; шлюб як соціальна складова; шлюб як виключно релігійне дійство. При розгляді шлюбу в контексті його укладання з позиції договору зазначено історичні дані, що до походження шлюбної угоди та модернізація її у сучасну форму. Висвітлено основні питання шлюбної угоди з її основною структурною формою, що гарантує достовірність договору. Також представлено умови двох сторін шлюбної угоди, та чого може очікувати одна та інша сторона при його укладанні. Розглянуто питання причин укладання шлюбу та укладання його у паперовій та усній формах. Розглянуто шлюб як інститут соціальний з його взаємозв'язком із суспільством. Представлено думки філософів та науковців що до ролі чоловіка і його статус та роль жінки і її статус при укладанні шлюбу з партнером іншого статусу, також значущість чоловіка та жінки по окремо для суспільства. Представлено види шлюбів, які виходять за рамки юридичної угоди та які контактують з оточуючим світом, тому розглядаються в контексті складової ланки суспільства. Представлено соціальну сутність шлюбу, що визначається домінуючим суспільством як соціальні відносини в ньому – його морально-правову природу, адже особа виступає в шлюбі як особистість та громадянин. Розглянуто питання шлюбу поза так званим секулярним середовищем у контексті християнського дійства. Розглянуто роль церкви як ще однієї, третьої сторони в питанні укладання шлюбу між двома особами, та її реакцію на ухилення подружжя від церковного благословення в історичному контексті та сьогодні. Представлений конфлікт інтересів трьох сторін на право узаконювати шлюб, адже шлюб може бути прийнятий церквою та відкинутий і не дійсним у громадському значенні і навпаки, дійсним із громадської точки зору та не дійсним з церковної. Приділено також увагу питанню віри в укладанні шлюбу та питанню таємниці утворення з двох людей однієї душі, яку об'єднує Бог.

Ключові слова: шлюб, угода, громадянський договір, інститут, таїнство, одруження, релігійний акт.

Вступ. Тема любові цікавила суспільство починаючи з античності і до сьогодні. Однак ця тема тісно пов'язана з питанням шлюбу. Саме шлюб утворює базу одиницю суспільства, відповідно, від якості цієї базової одиниці залежить і якість суспільства. Платон свого часу сказав відому на сьогодні фразу: «Одружишся ти чи ні, все одно доведеться розкаюватися» [2]. На 1991 р. в Україні було зареєстровано 493 тис. шлюбів, на 2020 р. 168 тис. [6] За останні тридцять років цифра зменшилася в три рази. Українське суспільство, зокрема молодь, переходить на так звані незаконні, або ж громадські шлюби, не бажаючи обмежувати себе шлюбом з різних причин: народження дітей, турботи в домі, шлюб вбиває романтику. Крім того розлучень в Україні за 2019 р. зафіксували 119 тис., а в світі кожного дня розлучаються тисячі пар. Кількість короткотривалих шлюбів з кожним роком збільшується і фраза «доки смерть не розлучить нас» набуває більш метафоричного значення, аніж буквального. В такому світлі шлюби втрачають свою цінність і набувають свого значення у кожному випадку. При укладанні шлюбу представлено три установи, які претендують на ключову роль у поєднанні двох людей – держава, суспільство, церква. І на

тлі згаданої вище картини, молодь не бачить цінності у ролі будь-якої з трьох установ, проходить повз бодай одну з них.

Основні результати дослідження. На початку слід зазначити, що таке шлюб. Філософський енциклопедичний словник говорить так: «Шлюб історично обумовлена, санкціонована і регульована суспільством форма відносин між чоловіком та жінкою, що встановлює їхні права та обов'язки по відношенню один до одного і до їхніх дітей» [3]. У цій формі відносин присутні різні рівні, які ми розглянемо нижче. Людина істота соціальна, і в її прагненні до єдності з іншими вирізняється особливий аспект єднання двох. Це єднання через шлюб, і воно викликає ряд запитань – яка його форма, що він приносить з собою в світ двох? Коли двоє ідуть в одну дорогу, то повинні домовитися про свій шлях, так свого часу роздумував Соломон. Цей договір на один шлях містить свої пункти.

Шлюб як громадянський договір бере початок ще з часів становлення римської юриспруденції. І хоч він не був обов'язковим та входив у практику більш як той, що потрібний під час розлучення або ж для з'єднання двох сімей, та в тому чи іншому разі поняття «шлюбний договір» – це своєрідний оксюморон, адже складно поєднати романтичні та ніжні почуття любові з сухими фактами, обов'язками та документами. Ще в часи риму шлюб міг мати два види «*matrimonium cum manu*» та «*matrimonium sine manu*» – з установленням влади чоловіка над дружиною та без такої влади [4], тобто з рівністю прав.

У подальшому шлюбний договір як такий вийшов на світову арену при розділенні церковного обряду вінчання та світського укладення шлюбного договору. Та перший такий шлюбний договір без участі церкви був проведений у Голландських Штатах у 1580 р. хоч остаточний перехід відбувся лише у XIX ст. [4]. І не дивно, що майже у весь період земної історії шлюб був прикутий до церкви, адже у своєму дивному поєднанні зовсім колись чужих людей є щось надприродне. Свого часу А.І. Загоровський сказав: «Якщо авторитет церкви безперечний над шлюбом як над таїнством, то настільки ж безперечний авторитет держави над шлюбом як договором» [4]. Шлюб як громадянський договір розглядався у багатьох країнах, де прописувались мінімальні вимоги, обов'язки і розглядався як суто громадянська угода.

Як і в будь-якій угоді, у ній повинна бути певна структура і загальна форма яка б гарантувала достовірність договору. У ньому повинна бути умова спільного проживання, вимоги до кожної сторони, наслідки – компенсація за недотримання умов договору. Зазвичай при невиконанні умов договору кінцевий результат, або ж можливий пункт договору – це розірвання договору і можливість укладання його з іншою особою.

Ніби підкреслюючи практичну та матеріалістичну складову шлюбу, Єфименко говорив, що у селян шлюб – виключно господарський акт для підтримання матеріального становища. Слідом за ним К. Кавелін та І.Г. Орашанський говорять, що для селян-християн шлюб не може бути таїнством, а виключно договором типу купівлі та продажі [4]. На противагу цьому виступають опоненти, заявляючи, що у багатьох випадках наречена мала право голосу і її не використовували як річ. У двох сторін договору існують та існували свої резони для укладання договору. І кожен бажає отримати найбільшу вигоду, складаючи умови. І хоча сторона дівчини не у всі часи була на належному рівні, та не слід забувати, що за її плечима були не одні жінки, які намагалися отримати достойну «компенсацію» за «товар». Цікаво, що зазвичай зверталася увага не на прихильність до судженого чи красу, а на статки та працелюбність [4].

Слід також зазначити одну особливість шлюбного договору. У звичайному договорі є певні терміни виконання чи невиконання умов, та на який термін можна розраховувати у шлюбному договорі? Шлюб – це договір з довічними умовами. Обидві сторони

ніби згодні до кінця свого життя виконувати ці умови. Та, як у всіх документах, у ньому є лазівка, на яку розраховують у подальшому ті ж, що обіцяли виконувати умови до смерті: при недотриманні умов договір можна розірвати. Лицемірне укладання подібного договору, у якому все вказує на довічне дотримання його умов, а обидві сторони привселюдно запевняють у вічному його виконанні, але розраховують на подальшу можливість його скасування. І навіть публічність укладання договору не надає гарантії можливості його дотримання.

На основі яких положень укладається договір між чоловіком та дружиною? Бонхофер стверджує, що шлюб укладається з власної ініціативи [2], та кожна ініціатива чимось або кимось викликана. На основі цього побудження і запускається процес шлюбу. Одним із варіантів є привабливість і надія на спільне життя в задоволенні. Та як зазначав Е. Фром, у кожному часі свої ідеали насолоди та привабливості: «У 20-ті роки привабливою була питуща і куряча жінка, груба та сексуальна; сьогодні мода вимагає більш скромних і більш домашніх жінок» [2]. І хоча багато хто розуміє легкість аргументів на користь краси та привабливості, часто підсвідомо в умови договору кожна сторона вписує: «Нехай він (вона) завжди буде мене приваблювати».

Уперше такий настрій прослідковувався в часи романтичної лицарської любові, та й тоді стримуючим наслідком була сім'я і статус, і бажання поєднати життя з кимось на основі привабливості було скоріше причиною для порушення умов із законною дружиною. На сьогодні для укладання договору потрібні двоє та на них накладаються певні обмеження. Наприклад, хоч це і право кожного, але держава встановлює вік, коли людина може скористатися цим правом, і хоч в душі у неї є зрілі бажання та наміри – перед державою їх не існує. Та й суспільство в кожному окремому випадку реагує по різному і в окремих випадках дозвіл на укладання договору між двома допускається за умови дозволу батьків.

Сьогодні шлюб як юридичний договір не має популярності у певній частині світу, зокрема і в Україні, адже багато хто не наважиться запропонувати його своїй половинці, через можливість бути сприйнятим як той, хто не довіряє. Договір – це прояв недовіри? Чи бажання захиститися від непередбачуваних обставин життя? Це питання кожного, і кожен відповідає на нього зі свого боку. Та всі аспекти сучасного договору між двома зосереджені на матеріальних цінностях, і аж ніяк не підлягають під категорію духовності. Неможливо прописати в договорі любов одного із подружжя чи її прояв.

Навіть не укладаючи паперовий договір між собою, подружжя будує умови вдалого шлюбу у себе в уяві. Недотримання цих умов матиме свої наслідки. Наприклад, дружинна задає питання: «А чи буде мій чоловік забезпечувати сім'ю тією мірою, яка мені необхідна?». Чоловік може ставити подібні питання щодо майбутньої дружини. І хочемо того чи ні, договір укладається на рівні думок, замкнених у власному розумі. І часто недотримання уявного договору призводить до розриву договору сімейного наяву. Договір між батьками свого часу був вищий за угоду Бога. Сім'я вирішувала питання шлюбу і лиш тоді надавала можливість церкві та Богу затвердити договір, попередньо складений батьками молодих.

Німецький філософ Фрідріх Енгельс одного разу сказав: «В усіх історично активних, тобто панівних класів, укладення шлюбу було тим, чим воно було за часів парного шлюбу, угодою, яку влаштовують батьки. І вперше любов як щось більше, включно зі статевим потягом, серед панівних класів появилось в часи лицарства. Але це аж ніяк не була шлюбна любов, а скоріше навпаки» [2]. Чи можливий вибір без волі батьків, і якщо так, то чи призведе він до наслідків, прismsних самій парі? Не можна не погодитися з автором цитати, адже у всі часи для одружених була важливіша думка батьків, аніж їхня власна. І питання скоріш навіть не у важливості чи неважливості рішення для молодих, для них

бува за щастя думку мати. Але в основному ця угода між батьками, а точніше, між сім'ями була продиктована виключно матеріальними інтересами та інтересами статусу.

Усім відомі романи, що оспівують нещасну долю молодих, котрі закохані в інших, та вирок батька чи матері змушує їх жити разом. Красива пісня, в якій лише частина правди, адже суспільство малює картину у свідомості людей. На час виборів кандидата на шлюб сприйняття кожного було підправлене загальною традицією. І як в біблійні часи Ісаак прийняв вибір батька, так і в часи середньовіччя такий вибір приймався молодими і навіть схвалювався. Навіть при наданні свободи для молодого вона обмежувалась вибором супутника чи супутниці зі свого класу [2]. Звичайно, якщо пощастить, то і з вищого, але на такий крок мало хто наважувався, адже на кону авторитет, влада та імідж родини. Коли ж батьків з тієї чи іншої причини не було, то право вибору передавалося знову ж таки не молодим, а комусь із старших та авторитетних голів міста чи родини. Розширення території володіння, вплив на інші сім'ї, майновий аспект – усе це змушувало дійти висновку, що «справа одруження не було справою одружених» [2].

Вибір батьків у середньовіччі спричиняє гетеризм з боку чоловіка та невірність з сторони дружини [2], а при вільному виборі менше невірності [2]. Чи можна звинуватити батьків у тому, що їхня думка нав'язує невірність у подружньому житті? Логіка в цьому є, адже небажання бути з тим, кого нав'язує родина, провокує до причини інтиму поза шлюбом. «Він/вона не подобається мені фізично і духовно, тому я задовільню свої потреби в іншому місці» – ось яскравий приклад логіки таких сімей. Та хіба інший партнер, з котрим ти перебуваєш у близькості, пов'язаний з тобою навічно, чи він минає і приходить наступний партнер?

У тому чи іншому випадку, як з договором між молодими, який більш прогресує у сьогоденні, так і з договором між родинами чи батьками молодого чи молодої прослідковується одна матеріальна складова, в якій обидві сторони намагаються знайти вигоду. Енгельс прив'язує шлюб (спільне життя) до соціального статусу. І навіть якщо статус, за яким ішли батьки при видачі своїх дітей у середньовіччі, зникає, він переходить в іншу форму. В цій іншій формі статус присутній в елементах матеріалізму, коли чоловік може «купити дружину» за певне соціальне становище або гарантію матеріальної безпеки. А жінка своєю чергою може продавати товар як «куртизанки нового часу» [2]. Та Енгельс і не намагається дотримуватися шлюбного договору, адже шлюб призначений для любові, любові інтимної, і якщо вона згасає, то і договір як такий не потрібен.

Фрідріх Шлегель його підтримує, кажучи: «Коли держава намагається зберегти навіть невдалий досвід шлюбу (проблематичний процес розлучення і так далі), то тим самим вона перешкоджає можливості самого шлюбу, яким могли б сприяти нові можливості більш щасливого шлюбу [2]. Таким чином вони зазначають роль держави як ту, що спонукає до процесу укладання шлюбного договору та ускладнює його розрив.

На противагу Енгельсу Бердяєв заявляє, що сім'я виникла на основі необхідності, а не свободи [2]. Та питання вибору власного чи батьківського викликає ще одну дилему. Коли обирають батьки, підбравши кандидата, який би імпонував їм особисто, чи то в питанні статусу, фінансів, чи просто душевно близькі з и, керуючись схожістю на себе або ж бажанням бути схожими на них, то діти жаліються на несправедливість долі, адже їх обмежили у виборі. З іншого боку даючи свободу вибору для дітей вони, як запевняють психологи, обирають таких партнерів як їхні батьки. То чи є вибір батьків відділенням від дітей і чи є вибір дітей відділенням від батьків це ще велике питання.

Основний елемент шлюбу як договору це умова між чоловіком та дружиною з метою забезпечити безпечно, стабільне, щасливе майбутнє сімейного життя. Характерні ознаки

договору – це законність, згода двох сторін, умови виконання, вимоги, права та обов'язки кожної з сторін. Розглядаються всі ці аспекти як в матеріальному, так і духовному плані. «Шлюб, – писав Гегель, – є правова моральна любов» [4]. Вище ми вже говорили про договір, але як і будь який договір, шлюбний повинен мати певні часові рамки, саме тому І. Кант говорив: «договір не може породжувати шлюб, так як завжди має тимчасову ціль, при досягненні якої себе вичерпує, шлюб же охоплює все людське життя і досягається не конкретною ціллю, а тільки смертю людей, що обули у шлюбній обітниці» [4]. І справді сімейне життя не може закінчуватися тільки на двох особах, адже сім'я – складова ланка суспільства. І хоч шлюб називають договором, та по своїй суті він далекий від юридичних договорів.

В шлюбному контракті не прописується соціальна складова, роль та вплив шлюбу на суспільство. Та тим не менш, вона є складовою суспільства, та має свій вплив на нього. Припустімо, школа як суспільна складова має тісний контакт з сім'єю, і не тільки з дитиною, а й батьками на своєму початку. Навіть чоловік у своїх походах до магазину чітко керується установами даними йому ще в дома дружиною, чітко обираючи що купувати при хорошому розкладі в не залежності рекламної компанії.

Свого часу, за недостатнього соціального статусу жінки в суспільстві самої по собі, вона набувала статусу аналогічного тому, що належав її чоловікові [4]. Наприклад, якщо в минулому її статус був селянським, то, вийшовши заміж за боярина, жінка піднімала свій статус до такого ж рівня. Також і сьогодні, лише з невеликими відмінностями, статус у суспільстві залежить від сімейного союзу. Якщо безчестять одного з членів родини, то і соціальний статус падає у всіх. І навпаки, за піднесення в соціальному статусі будь-кого з членів родини, підіймається соціальний статус кожного і сім'ї в цілому.

В суспільстві часів Аврелія Августина сказали б, що мета шлюбу – дітонародження. «Так нікому з християн не слід сумніватися, що святі отці, яким Бог дав завіт, володіли дружинами. А що стосується того, що деким з них були дані і навіть дозволено, щоб один чоловік мав багатьох дружин, то це було дозволено не через прагнення до різноманіття насолод, а за прагнення до множення потомства» [2]. Такі ж настрої підтримувалися і в подальшій історії суспільства. Монтень говорив: «...оскільки головна мета такого союзу дітонародження – деякі сумнівались, чи дозволено близькість з дружиною в тих випадках, коли ми не можемо сподіватися на природні плоди, наприклад, тоді, коли жінка вагітна, або вийшла з віку» [2]. Тобто суспільство не розуміло одружену пару, яка наполягає на тому, щоби «пожити для себе деякий час», у всьому спостерігалось б засудження такого виразу. Адже одружувались не для себе, а лише для потомства, заради сім'ї і продовження роду.

Представники сьогодення ніби успадкували думки Бекона, який говорив, що основною причиною неодруженості є жага до свободи [2]. І сьогодні, на відміну від думки попереднього абзацу, зростає число тих, хто усвідомлено вибирає так званий «бездітний» спосіб життя [5]. Для суспільства діти відійшли на другий план, адже картина сьогодення показує швидкий ріст населення планети, і не потрібно переживати про продовження роду. «Зараз виникають різні організації для підтримки бездітного життя, а відмова від того, щоб мати дітей, широко поширена у багатьох індустріальних країнах. У 1960 р. тільки 20% американських жінок у віці до 30 років, що перебували у шлюбі, не мали дітей. До 1975 року їх число склало 32% – це стрибок за 15 років. Широкий «національний рух дітородіння за бажанням» виник, щоб «захистити права бездітних і боротися з пропагандою народжуваності» [5]. Утворення шлюбу з метою продовження роду також зазнало перебудовування, тепер не діти є осно-

вою шлюбу, сьогодні шлюб у суспільстві це платонічні та фізичні стосунки направленні на задоволення та розкриття власної особистості.

Більше того у технічно розвинених країнах постає й інше питання – яка сім'я притаманна для постмодерністського суспільства? «Сьогодні можна побачити приголомшливе різноманітність типів сім'ї: гомосексуальні шлюби, комуни, групи людей старшого віку, які живуть спільно, щоб об'єднати витрати (іноді їх пов'язує і секс), племінні групи серед деяких етнічних меншин та інші типи співіснують, чого ніколи не було раніше. Зустрічаються договірні шлюби, серійні шлюби, сімейні групи і безліч близьких зв'язків, в яких можуть бути (і не бути) сексуальні відносини, так само як і сім'ї, в яких батько і мати живуть і працюють у двох різних містах» [5]. Поліфункціональність, багатогранність шлюбів сьогодення не має чітко встановленого поняття «шлюб» для суспільства, адже за одностатевого шлюбу виникає питання і дітонародження, яке у давніші часи було само собою зрозумілим. Відповідно до цього школа і навчання як соціальна складова, про яку говорили раніше, отримує виклик до якого не завжди готова. Різносціальні шлюби, які не передбачалися в минулому, а лише оспівувались, виникають сьогодні. Різномасові, міжгендерні та інші шлюби ставлять багато запитань. Відповіді на них в одних чіткі та зрозумілі (як у прихильників, так і в опонентів), в інших же ніякої думки щодо цього немає, адже вони не одружені. «Стикаючись з цілим лабіринтом родинних зв'язків, навіть найбільш ортодоксальні вчені почали доходити колись радикальної точки зору щодо того, що ми виходимо з періоду нуклеарні сім'ї та вступаємо в нове суспільство, для якого характерна різноманітність типів сімейного життя» За словами соціолога Джессі Бернад, «основною рисою шлюбу майбутнього стане саме різноманітність взаємовідносин між людьми» [5]. Соціальна сутність шлюбу визначається в кінцевому результаті домінуючим суспільством. Як соціальні відносини шлюб має переважно морально-правову природу, оскільки особа тут виступає як особистість і громадянин. Однозначно можна сказати, що шлюб має неабиякий вплив на суспільство сьогодні. Шлюб – це складова ланцюжка суспільства, він відіграє важливу роль у формуванні багатьох інституцій. Також існування шлюбу залежить від існування інституцій і інституцій від шлюбу.

Своєму існуванню шлюб великою мірою зобов'язаний релігійному контексту, адже у всі часи без духовного компоненту шлюб не утворювався, а також і взагалі без благословення заборонявся та переслідувався. І в своїй згоді дві сторони ніколи не були вільні і зобов'язані тільки один одному. Присутня третя сторона контролювала весь хід шлюбної угоди. Церква і люд охрестили шлюбну церемонію як «таїнство», це поняття походить від слова «таємниця», «те, що лежить за межами людського пізнання», і лише площина роздумів дає можливість доторкнутись до нього. Та що мається на увазі за цим словосполученням? «У загальному сенсі чи в сенсі церковному, у будь-якому разі мало хто, віруючий в цілісність людської душі і в життя духовне, стане відкидати, що в цьому союзі, на відмінну від усіх інших договірних союзів, є велика таємниця глибокого духовного і тілесного єднання» [4]. За католицьким вченням, «матерією» таїнства шлюбу є «передача двох осіб різної статі один одному» (обіцянок) а формою – «ті слова, дії та знаки, якими в момент передачі виражається взаємна згода вступити в шлюб» [4]. Тобто по суті формальна складова неважлива, головне – засвідчення священника, який, побачивши це все, може запевнити Бога, що це дійсно так. Можливо, і по цій причині в часи французької революції шлюб прямо не визнавався таїнством, адже по суті, якщо Бог як абсолют бачить та знає все, повинен був бачити і знати подружжя без додаткових ресурсів у вигляді свідків та священників.

Тим не менш, там, де відбулося поділення між церковним таїнством та громадською угодою, змішуються стандарти до підходу шлюбної згоди. «Де питання церковного благословення складає вільний підхід і питанням совісті кожного, там виникають спокусливі зіткнення в суспільних поняттях про шлюб» [4]. Адже виходить, що один і той же шлюб може бути дійсним з церковної точки зору і не дійсним з громадської і навпаки. Шлюб після церковного вінчання містить в собі аспекти, які в суспільстві не дозволяються. В одружених з'являються таємниці, які відомі тільки їм, можливо і тому це називається таїнством. А можливо, як говорив Бонхофер, шлюб – це установа Бога, і саме тому є таємницею, адже Бог істота непізнана, і хто може визначити, що ця істота робить під час цього таїнства? Якщо шлюб – це «таїнство, в якому чоловік і дружина (матерія), в наслідок вираженої ними перед священником і церквою взаємної згоди бути подружжям (форма), вступають в нероздільний союз любові і дружності для взаємної допомоги ...» [4], то яким чином ми можемо запевнити, що цей шлюб, ця угода є нероздільною, що саме з'єднує їхнє бажання в одне і як саме, адже все це відбувається на невидимому рівні, на духовних документах кожної зі сторін? Можливо і тому це таїнство, що ніхто не знає, як це все відбувається на рівні духу. А можливо, тому, що ніхто не знає, а чи насправді згода була взаємна, і чи взагалі почуття чисті, і лише Бог розуміє всю картину. Аврелій Августин вважав, що розлучення не допустиме і «серед людей, які одного разу уклали союз, шлюб зберігає таку силу, що скоріше подружжям будуть вважатися ті, хто вже не живе разом, ніж ті, хто живе разом без одруження» [2]. Не таємниці вінчання показує Аврелій, а швидше його силу, і через цю силу, яка невідома людині, зіштовхнувшись з якою, вона намагається її відкинути, ми описуємо вінчання як таїнство.

У російській же теології переважною є думка що «не сам шлюб як союз є таїнство, а церковне священнодійство» [4]. Тому свого часу шлюби розкольніцьких рухів, тих, кого відлучено від церкви, і відступників не вважали такими, що мають законну силу. Звичайно, з цим важко погодитися, і свого часу держава боролася за права відлучених. Можна сказати, що в питанні шлюбу між церквою і державою завжди ведеться боротьба за встановлення норм та правил укладання шлюбу між двома, а сьогодні і між більше ніж двома. Не завжди все входить в рамки дозволеного, та часто знаходиться компроміс коли шлюб є дійсним як за підтримки однієї так і іншої інстанції, або ж – краще сказати, щоб бути чесним перед церквою, потрібно пройти церковне таїнство, щоб перед державою – державне.

Щодо церковного таїнства свою ідею висловив Сергій Булгаков. Він підкреслює єдність духовного, морального та природного начал, стверджуючи, що повнота образу Божого пов'язана з духовністю людини і що «повний образ людини є образ чоловіка і дружини з'єднаних в духовно-тілесному шлюбі» [4]. Таким чином таємниця це тому, що вона відкриває, чи робить більш зрозумілою таємницю сутності єднання Божества. Як Бог Отець, Бог Син та Дух Святий являє собою єдине ціле, так і дві половини шлюбу, чоловік та жінка являють собою одну постать, одне ціле. Можливо, жартома та в таких розрахунках на Землі не так вже і багато населення.

Питання, чи можна називати таїнством вінчання двох без віри, складне, адже віру не виміряєш на вході в церкву. Та тим не менш, релігійні світлі розуми запевняють, що без такого елемента, як віра, таїнство перестає бути таїнством [4]. Але таємниця в такому випадку залишається таємницею, і без чітких ознак невір'я церемонію вінчання проводитимуть навіть для пари, що церкву не відвідує. У своєму таїнстві, як говорив Фрідріх Шлегель, є одна таємниця: «як множина стає одиницею?» [2]. І ця таємниця може пояснюватися, як єднанням церкви та Христа, як сутністю Божества у своїй єдності, або ж цією таємницею шлюбу пояснюються всі вони. Таємниця шлюбу постала перед людиною як

таїнство і можна розглядати його як містичний союз або ж духовне єднання, і все це в християнській концепції, та як би не розглядали його, він залишиться таїнством, що пояснює інші таїнства.

Висновки. Акт одруження передбачається шлюбним договором між двома сторонами, по своїй суті він нагадує більш соціальну складову суспільства, де норми регулюються не юридичними законами, а скоріше договірним правом. Та дивиться суспільство на шлюб як акт виключно релігійний, однак релігійний співпрацює з громадянською та юридичною складовою. В своїй юридичній складовій шлюб вирізняється серед інших договорів, адже немає ні визначеного терміну, ні прописування всіх умов, які очікуються з обох сторін. Саме тому хоч він і присутній у суспільстві як угода між двома сторонами, незалежно від того, хто є ініціатором умови (адже часто ними є не самі наречені), серйозно не сприймається серед інших договорів у своєму повному значенні договору. І хоча ми бачимо, що шлюб – це договір, та в країнах, де наречену викрадали (крадіжка не передбачає попереднього договору), весь процес відбувався за попередньою домовленістю двох сторін. За нормальних обставин ніхто б і не подумав про договір на крадіжку, та у цьому випадку шлюб не піддається законам юриспруденції. Саме тому у колі документації шлюб відносять до громадського елементу.

У громадському житті одруження спонукає до відповіді на два питання: перше – яким чином потрібно реагувати на неймовірну варіацію шлюбів; друге – яка взагалі основа того, що ми перебуватимемо як сім'я в суспільстві, якщо не під дахом юридичної угоди? У першому разі в часи середньовіччя та давніше питань не було що до ролі шлюбу та сім'ї в суспільстві. Шлюб був ознакою того, що суспільство може розраховувати на вкладення подружжя у розвиток встановлених установ. Без шлюбу не потрібні були б баби-повитухи, не потрібні були б школи і, врешті-решт, розвідні агенти. Та в сучасному суспільстві шлюбні відозмінилися, що спонукає до видозмінення суспільства. У другому випадку, якщо договір як частина права не вважала шлюбний договір як таким і посилалася на більш суспільне значення, то суспільство посилається на шлюб як більш релігійне таїнство. Своєю чергою церква вказує на державу як на ту що відбирає право на узаконення шлюбу, або ж намагається встановити рівність – як правову, так і церковну. У багатьох країнах церкві надали відразу державну функцію узаконення шлюбів. Тим не менш у ході дослідження постає більше питань щодо таїнства, ніж відповідей. Можливо, це спричинено самим таїнством. Тому шлюб в аспекті договору не може розглядатись як повноцінна одиниця, також це відноситься й до соціальної концепції та таїнства. Шлюб – це комплекс усіх сфер, який включає всі три аспекти й не може виключати будь-який із них.

Список використаної літератури

1. Bacon F. Of Marriage and Single Life. Moral and Political Experiences or Instruction / Francis Bacon., 1972. С. 365–367.
2. Ивин А.А. Философия любви. Москва : Политиздат, Т.2. 1990. 605 с.
3. Ильичев Л.Ф. Философский энциклопедический словарь . Л. Ф. Ильичев, П. М. Федосеев, С. М. Ковальов. Москва : Советская энциклопедия, 1983. 840 с.
4. Тарусина Н.Н. Брак по российскому семейному праву. Ярославль : ЯрГУ, 2007. 255 с.
5. Тофлер Е. Третья волна [Електронний ресурс]. 1980. Режим доступу до ресурсу: <https://www.litmir.me/br/?b=141575&p=69>.
6. Фокус [Електронний ресурс]. 2021. Режим доступу до ресурсу: <https://focus.ua/ukraine/474702-opendatabot-za-30-let-kolichestvo-brakov-v-ukraine-sokratilos-v-tri-raza>.

MARRIAGE: LEGAL, SOCIAL AND RELIGIOUS ASPECTS**Bogdan Shumchuk***Ukrainian Institute of Arts and Sciences,**Faculty of Humanities, Department of Philosophy, Theology and Church History**Institutska str., 14, 08292, Bucha, Kyiv region, Ukraine*

The issue of marriage is studied and the main meaning of the concept is determined. The article presents the process of marriage in three aspects: marriage as a contract with its legal and legal direction; marriage as a social component; marriage as a purely religious act. When considering a marriage in the context of its conclusion from the standpoint of the contract, historical data on the origin of the marriage contract and its modernization into a modern form are indicated. The main issues of the marriage contract with its main structural form, which guarantees the authenticity of the contract. The conditions of the two parties to the marriage agreement are also presented, as well as what can be expected by both parties when concluding it. The issues of reasons for marriage and its conclusion in paper and oral forms are considered. Marriage is considered as a social institution with its relationship with society. Opinions of philosophers and scientists on the role of man and his status and the role of women and their status in marriage with a partner of another status, as well as the importance of men and women separately for society. The types of marriages that go beyond the legal agreement, and which are in contact with the outside world, are therefore considered in the context of a constituent part of society. The social essence of marriage, which is determined by the dominant society and social relations in it – the moral and legal nature, because a person acts in marriage as an individual and a citizen. The issue of marriage outside the so-called secular environment in the context of Christian action is considered. The role of the church as another third party in the issue of marriage between two persons and its reaction to the evasion of marriage from the church blessing in the historical context and today are considered. The conflict of interests of the three parties on the right to legalize marriage is presented, because marriage can be accepted by the church and rejected and not valid in the public sense and vice versa, valid from the public point of view and not valid from the church. Attention is also paid to the issue of faith in marriage. And also the question of the mystery of the formation of one soul from two people, which is united by God.

Key words: marriage, agreement, civil contract, institute, sacrament, marriage, religious act.